

УДК 821.161.3

UDC 821.161.3

**ТРАНСФАРМАЦЫЯ АРХЕТЫПА
ТРЫКСТАРА Ё АПОВЕСЦЯХ
З. БЯДУЛІ «САЛАВЕЙ»
І «СЯРЭБРАНАЯ ТАБАКЕРКА»**

**THE TRANSFORMATION
OF THE TRICKSTER
ARCHETYPE
IN Z. BYADULIA'S WORKS**

Ю. А. Афанасьева,
аспірант кафедры замежнай літаратуры
філалагічнага факультэта БДУ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0405-4220>

Y. Afanasyeva,
Postgraduate Student of the Department
of Foreign Literature BSU
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0405-4220>

Паступіў у рэдакцыю 24.09.2024.

Received on 24.09.2024.

У артыкуле разглядаецца сутнасць архетыпа трыкстара і яго трансфармацыя ў аповесцях З. Бядулі «Салавей» (1932) і «Сярэбраная табакерка» (1940). Выяўлена, што трыкстар як адлюстраванне культурнага героя знаходзіцца на памежжы бінарных апазіцый *жыццё / смерць, сакральнае / прафанае, стварэнне / дэканструкцыя, космас / хаос, мараль / амаральнасць*. Сымон-Салавей мае наступныя характарыстыкі, якія суадносяцца з сутнасцю архетыпа: 1) можа падрабляць гукі людзей і жывёл; 2) знаходзіцца на памежжы сялянства і панства; 3) падманвае прадстаўнікоў вышэйшага саслоўя дзеля помсты за простых людзей, у тым ліку задзейнічаючы тэатральны досвед; 4) пасля знішчэння панскага маёнтка застаецца ў паўстанцаў і працягвае шкодзіць уладзе. Сарока больш адпавядае класічнаму разуменню трыкстара: 1) геранія хітрая, здольная на падман і трансфармацыю; 2) птушка – медыятар інфармацыі, частка тэатральнай пастаноў скамарохаў; 3) дэманструе блізкасць да смежавай культуры ў разуменні М. М. Бахціна. З. Бядуля выкарыстоўвае казачныя наратыў і надае героям рысы міфічных істот дзеля трансляцыі ўніверсальных каштоўнасцей ва ўмовах сацыялагізаваанай крытыкі.

Ключавыя словы: амбівалентнасць, архетып, казка, міф, памежжа, трыкстар.

The article deals with the essence of the trickster archetype and its transformation in the novels of Z. Byadulya «The Nightingale» (1932) and «The Silver Snuffbox» (1940). It is revealed that trickster as a reflection of a cultural hero is on the borderline of binary oppositions *life/death, sacred/profane, creation/deconstruction, cosmos/chaos, morality/immorality*. Simon-the-Nightingale has the following characteristics of the archetype: 1) he can fake the sounds of people and animals; 2) he is on the border of the peasantry and the nobility; 3) he deceives representatives of the upper class for the sake of revenge for ordinary people, including using theatrical experience; 4) after the destruction of the manor estate he remains with the rebels and continues to harm the authorities. The Magpie is more in line with the classical understanding of the trickster: 1) the heroine is cunning, always capable of deception and transformation; 2) the bird is the mediator of all the information, she is part of the buffoons' theatrical paly; 3) she demonstrates proximity to the laughing culture in the understanding of M. M. Bakhtin. Z. Byadulya uses a fairytale narrative and gives the characters the features of mythical heroes for the sake of broadcasting universal values in the context of communist criticism.

Keywords: ambivalence, archetype, fairytale, myth, liminality, trickster.

Уводзіны. Змітрок Бядуля – адзін з пачынальнікаў найноўшай беларускай літаратуры, адраджэнец, які «стаў заканадаўцам і правадніком нацыянальнай ідэі, ідэі вызвалення свайго краю з-пад ярма ўціску і гвалту і дасягнення грамадзянскай згоды і суладнасці ў выбудоўванні новага жыццёўладкавання» [1, с. 139]. Адначасова паэт, крытык і публіцыст, ён змешвае атрыбуты розных родаў літаратуры дзеля стварэння падкрэслена экспрэсіўнай карціны сусвету. Зварот да дзіцячай літаратуры надае пісьменніку адчуванне пэўнай бяспекі і адноснаю свабоду слова – нездарма кажуць пра падабенства трыкстара і дзіцяці ў крэатыўным разбурэнні існуючых норм. Аўтарскія стратэгіі трыкстарскага пісьма прадугледжваюць валоданне казачным наратывам, веданне спосабаў гульні ў хованкі дадатковых сэнсаў. Аповесці-казкі «Салавей» (1928) і «Сярэбраная табакерка» (1940) застаюцца актуальнымі тэкстамі пра змаганне простых, але разумных людзей з жорсткай уладай. Як піша навукоўца І. Навуменка (1925 – 2006): «Думаецца, у аповесці ў завуліраванай форме адлю-

страваны <...> рэпрэсіі 1937–1938 г. З. Бядуля ўмее ў вобразах, здавалася б далёкіх ад сучаснасці, паказаць сучаснасць. Гэта мы бачылі ў аповесці «Салавей», тое самае і ў «Сярэбранай табакерцы»: за зайцам, пераможцам смерці, можна без асаблівага намагання ўбачыць забіты, затурканы народ, над якім стаіць Папа Кій Х, яго намеснік Баніфацый, кароль уяўнай краіны Пінг-Понг і іншыя ліхвары-захрыбетнікі. Сёй-той мог сябе пазнаць» [2, с. 130]. Праблемы грамадства, абазначаныя ў вонкава прастай, казачнай форме апаведу, ствараюць неабходны гуманістычны пафас, прыцягваюць увагу да ўніверсальных духоўных каштоўнасцей.

Творчасці пісьменніка прысвечаны артыкулы Г. М. Бутырчык [3], В. А. Максімовіча [1], І. М. Шаладонава [4], дысертацыі на атрыманне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства «Змітрок Бядуля і праблемы развіцця беларускай тэатральнай культуры» (1994) В. М. Шымановіч [5], дысертацыі на атрыманне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук «Змітрок Бядуля і беларускі мадэрнізм першай трэці

XX стагоддзя» (2001) І. М. Кульбянкавай [6], дысертацыі на атрыманне вучонай ступені доктара філалагічных навук «Станаўленне беларускага гісторыка-функцыянальнага літаратуразнаўства і творчасць Змітрака Бядулі 20–30-х гадоў» (2004) З. П. Мельнікавай [7] і г. д. Сярод манаграфічных даследаванняў неабходна адзначыць працы Л. І. Зубарава [8], І. Я. Навуменкі [2]. Пры гэтым варта згадаць, што ў дадзеных работах падрабязна не разглядаюцца ўніверсальныя архетыпы ў творчасці пісьменніка, больш увагі надаецца нацыянальным асаблівасцям прозы.

Асноўная частка. Трыкстар – адзін з асноўных міфалагічных персанажаў у многіх сусветных культурах. У якасці аб’екта даследавання першым пра яго згадвае П. Радзін у кнізе «Трыкстар: вывучэнне амерыканскай індзейскай міфалогіі» (*The Trickster: A Study in American Indian Mythology*, 1956) [9]. Каментуючы гэтую працу, К. Г. Юнг, заснавальнік аналітычнай псіхалогіі, дае трыкстару наступнае азначэнне: «ён з’яўляецца “псіхалагемай”, надзвычай старажытнай архетыпічнай псіхалагічнай структурай» (тут і далей пераклад з рускай мой. – Ю. А.) [10, с. 343]. Псіхалаг адзначае амбівалентнасць архетыпа: «Трыкстар – папярэднік Збавіцеля, і падобна апошняму з’яўляецца Богам, чалавекам і жывёлай у адной асобе. Ён – і нечалавек, і звышчалавек, і жывёла, і боская істота, галоўная і найбольш напружваючая прыкмета якога – яго несвядомае» [10, с. 347]. Шмат у чым парадаксальны вобраз, ён увасабляе сабой не толькі маргінальнасць перыферыйнага становішча, але і «крэатыўнае адмаўленне», якое злучае патэнцыйнасць любога дзеяння з яго знішчэннем [11, р. 185]. Лімінальнасцю міфалагічнай фігуры ва ўніверсуме тлумачыцца яе моцная сувязь з бінарнымі апазіцыямі *жыццё / смерць, сакральнае / прафанае, стварэнне / дэканструкцыя, космас / хаос, мараль / амаральнасць* і г. д. Д. А. Гаўрылаў у прадмове да кнігі «Трыкстар. Ліцадзей у еўраазіяцкім фальклоры» сцвярджае: «Мэты трыкстара: усведамленне сябе, пошук уласнага шляху, пазнанне, навучанне, назапашванне вопыту, сепарацыя ад аднаго з бацькоў або аб’екта ўлады, які яго замяняе, перадача назапашанага вопыту ў далейшым наступнаму пакаленню» [12, с. 6–7].

Літаратуразнаўца Т. І. Шамякіна піша: «У беларускай літаратуры рысы трыкстараў маюць багі ў травесцыйных паэмах “Энеіда навыварат” і “Тарас на Парнасе” (XIX ст.); да трыкстара падобны Кручкоў з “Пінскай шляхты” Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча (XIX ст.), а Юрась Братчык з рамана “Хрыстос прыямліўся ў Гародні” Уладзіміра Караткевіча (XX ст.) выяўляе сябе то як культурны герой, то як трыкстар» [13, с. 188–190]. Частотны зварот літаратараў да міфалагічнай сутнасці трыкстарства, дадатковай для тагачаснага культурнага героя, у мастацкіх тэкстах абумоўлены

неабходнасцю вытрымаць няўстойлівае сацыяльнае становішча, адзначыць недахопы кіруючай сістэмы і паказаць мажлівыя шляхі самазахавання. Як «двухбакова развітага» можна адзначыць Гервасія Выліваха з «Ладдзі распачы» (1964) У. Караткевіча, які праз уласную зухватасць перамагае ў шахматы саму Смерць і набывае правы на далейшае існаванне на зямлі.

Гістарычная аповесць-казка «Салавей» – гісторыя аднаго сялянскага паўстання, але ніякіх канкрэтных дат і спасылак на палітычныя падзеі пісьменнік не дае. Рамачная кампазіцыя твора – аповядальніку пра гісторыю Вашамірскага маёнтка распавядае былы яго лёгкай – надае наратыву ўмоўнасці, казачнасці (формула «аповядання ў аповяданні» паўторыцца яшчэ раз, калі галоўны герой Сымон будзе ўспамінаць, як яму, маленькаму хлопчыку, дзед Мікіта распавядае казку). Галоўны герой – просты селянін, якому не падабаецца панскі гвалт. Фізічнай моцы ў яго няма, але ёсць тонкі слых і талент падрабляць розныя гукі. Спевы птушкі, з якой герой асацыюецца, атрымліваюцца ў яго значна лепш і даюць мажлівасць хлопцу выратаваць уласнае жыццё і атрымаць доступ да жыцця ў маёнтку пана. Апошні вельмі захапляецца майстэствам Сымона: «Сымон засвістаў... <...> Спачатку гукі былі рэдкія, нясмелыя, потым пачалі гусцець, перасыпаліся срэбрам, журчэлі непрытомна, гарача, аж на кроў зайграла ў пана. Ён успомніў адну вясну... Яму было ўсяго шаснаццаць гадоў. Ён любіў. На балі ў іх маёнтку была яна, панна Ядзя. Падобна да Джаконды на малюнку Леанарда да Вінчы. Спяваў тады салюка. <...> Ён у жарт гнаўся за ёю. Яна ўцякала. Потым... Сымон змоўк» [14, с. 78]. Прыродныя здольнасці героя да мімікрыі надаюць яго постаці трыкстарскі характар – герой гуляе то ў «панскага Салаўя», то ў пана Скшымбжыцкага, які праз цікавасць Вашамірскага да коннага спорту б’е яго да стану непрытомнасці, то ў манаха-бернардынца, які сваёй гісторыяй пра пекла даводзіць да смерці старую пані Вашамірскую і забірае на мужыцкі суд ксяндза Марцэвіча. Аднак гэтыя змены аблічча сцвярджаюць хістанні маладога хлопца ў самавызначэнні. Спачатку герой, падрабіўшы ваўчыны вой, каб адпомсціць за пакрыўджаную маці сваёй каханай Зоські, кажа: «Вось возьму ды зраблюся мужыцкім богам!» [14, с. 71]. Апошні вышэй за сялян, але не роўны панам – тут узнікае тыповы для трыкстара стан лімінальнасці.

Гульня на памежжы рэальнага і ўяўнага суадносіцца з тэмай тэатра Вашамірскага, куды Салавей трапляе з-за ўнікальнасці ўласнага таленту. Дзяўчаты і хлопцы ахвяруюць простым жыццём дзеля задавальнення пана і ксяндза. Працэс змены «тутэйшага» на «антычнае» і спосаб пашырэння «асветы» адлюстроўвае сутнасць прыгоннага права. Тэатральная пастаноўка, якую пазней ладзіць Сымон разам з астатнімі неза-

даволённымі (ахвярай становіцца вышэйшая ўлада), ператварае бесчалавечную гульню людскімі лёсамі ў халодны акт помсты за пралітыя слёзы і кроў. Пражыўшы некаторы час у панскім маёнтку, Сымон разумее, што ён не можа застацца простым селянінам і жыць, як раней: «Нешта падсвядомае, чаго ён не мог бы словамі сказаць, дыктавала яму, што ён зробіўся чужым не толькі Зосьцы, але і самому сабе. Яго нянавіць да ўсяго панскага была цяпер мацней, чымся раней, аднак, нягледзячы на гэта, яго цягнула назад да панскіх палацаў <...> Яго цягнула да палацаў, як часам цягне чалавека ў глыбокі вір» [14, с. 123].

Амбівалентнасць таленту хлопца звязана з архетыпічнасцю героя-мастака ў беларускай літаратуры. Як кажа даследчыца В. І. Локун, «Тып бядулеўскага героя – тып героя ўніверсальнага, крэатыўнага. Гэта – Мастак, Музыка, носьбіт характа. Герой марыў ператварыць свет з дапамогай Мастацтва. Але новае жыццё патрабавала і новага іншага героя. З літаратуры знікаў вобраз Песняра як сына Прыроды, сына Сусвету. У гэтым унутраная драма бядулеўскага героя, ды і самога аўтара» [15, с. 126]. Слухаючы іншага музыку, панскага капельмайстра Антона, які збег да паўстанцаў, юнак плача – ён адчувае, што, па словах атамана, занадта мяккі, але змяніць сваю сутнасць герой не можа. Перфаматыўнасць – яго моцны бок. Сымон становіцца Арфеем, які страціў сваю Эўрыдыку (Зоська гіне праз забойства панскага слугі Макара, які заляцаўся да яе), і якому застаецца шукаць іншы сэнс жыцця. Герой сыходзіць з вымушанага выбару схаванага існавання-выжывання паўстанца-змагара.

У літаратурнай аповесці-казцы «Сярэбраная табакерка» (1940) архетып трыкстара больш класічны – на гэтым месцы апынаецца Сарока / пані Сарачынская / каралева Ляля. У беларускай і рускай культурах гэтая птушка шматразова ўгадваецца ў народнай вуснай творчасці як памежная (між светам жывых і мёртвых, тая, што разносіць навіны) [16]. З літаратурных персанажаў такога кшталту варта ўгадаць аднамінага адмоўнага персанажа ў кнізе Я. Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» (1846). Гісторыя, якую стары дзядуля апавядае ўнуку і ўнучцы, пачынаецца з таго, што Дзіда-дзед з заечага племені робіць неверагоднае – ловіць Смерць у сярэбраную табакерку. Трыкстарскія рысы ў Сарокі пастаянныя – гераіня хуткая і не заўсёды слухна разносіць навіны, першай пачынае плесці павуцінне хлусні вакол учынку зайца. Яе цікавасць да ўсяго суправаджаецца прагай да падману – гераіня двойчы спрабуе скрасці ў Дзіда-дзедэ табакерку. Справядлівае пакаранне з боку героя толькі ўзмацняюць дынаміку вобраза – так, герой за здраду зрывае з птушкі пер'е, пакінуўшы толькі кашулю. Гэта задае

дваістасць Сароцы – яна апраанае адзенне прыгожай Павы і ў гэтым амплуа шкодзіць герою. З двааблічнасцю звязана хуткасць кланіравання Сарокі ў часе-прасторы: «Сарока ляцела ў свет, а яе цётка ляцела наперадзе і кракала на ўвесь свет, што табакерка са Смерцю знаходзіцца ў адной Павы-красуні. А наперадзе цёткі Сарокі ляцела родная сястра Сарокі і раструбіла, што прыгожая Пава схавала табакерку ў такім месцы, што ніхто яе ніколі не знойдзе. А ў другім канцы свету другая сястра Сарокі выдумала, нібы прыгожая Пава кладзе залатыя яечкі з дзяментавымі бялкамі і рубінавымі жаўткамі. А ў трэцім канцы свету трэцяя сястра Сарокі нахлусіла, што ў чудаўнай Павы ёсць на востраве Гайда <...> А чацвёртая сястра Сарокі пусціла чутку, што гэта не Пава, а пераапрапанутая ў Паву дачка караля Траляля з зямлі Гуляля і яе сапраўднае імя – Ляля» [17]. Хлусня працуе і супраць гераіні – падробак сапраўднай табакеркі яна з вялікага страху зашывае сабе ў жывот і палюхае гэтым каралю Пін-Понга і яго свету. У табакерцы Сарокі схавана ружа і любоўны ліст-жарт ад Дзіда-дзедэ – пах кветкі змешваецца з пахам дзэгцю, на якім трымаецца адзенне Павы на голай Сароцы, што зноў надае гераіні двухбаковую характарыстыку.

Культурны герой і трыкстар у гэтай казцы не падабаюцца адзін адному, аднак не ўзаемадзеіючы не могуць. Калі Дзіда-дзед неаднаразова выказвае сумнеў наконт правільнасці зняволення смерці, то Сарока разважае толькі аб уладзе, якую яна можа атрымаць праз валоданне ёю («Смерць усяго свету ў маіх руках. Я – багіня зямлі. <...> Надыдзе час – адчыню табакерку, накіну на Смерць залаты ланцужок і буду яе за сабой вадзіць, як пакаёвага цюціка» [17]) Калі стары заяц – ахоўнік космасу (у яго словах часцей за ўсё сустракаецца дзеяслоў «жыць»), то Сарока – сапраўдная аматарка хаосу. Ганарыстасць каралевы Лялі і яе амаральныя паводзіны, травесційнае пераапрапанне і набыццё высокай пасады пры рэальным нізкім становішчы ў лясным грамадстве выклікаюць асацыяцыі з канцэпцыяй карнавальнай культуры М. М. Бахціна [16]. Простая птушка праз выкарыстанне маскі становіцца каралевай, «абцяжаранай смерцю», якая баіцца страціць сябе і забыцца на ўласную ідэнтычнасць, гледзячы на выкананне ролі пані Сарачынскай дачкой шаўца Юркі Дратвы («Гэта ж яна падрабляе мой голас так, што я сама спалохацца магу. Не толькі што кароль, але я сама магу зблытаць сябе з ёю» [17]).

Матыў вандроўнага тэатра яднае дзве аповесці па тэматыцы і паказвае на разуменне аўтарам сутнасці жыцця ў сучасным яму грамадстве. Скамароства шаўца Юркі Дратвы, паляўнічага Саўка, Люсенькі, Дзіда-дзедэ і іншых звязана з тэатральнасцю жыцця 1930-х гг., на думку даследчыка І. М. Шаладонава [4, с. 9], што таксама

ўзводзіць пэўныя праявы трыкстарства ў ранг неабходнага стану мыслення ў небяспечны час, спосаб самазахавання. Дапамагчы зразумець правіла гульні са Смерцю можа смежавая культура – высмейваючы перавернутыя з ног на галаву духоўныя каштоўнасці, чалавек атрымлівае інструменты для выжывання ў экзістэнцыяльным стане памежжа.

Заклучэнне. Такім чынам, у аповесцях-казках «Салавей» і «Сярэбраная табакерка» З. Бядуля свядома выкарыстоўвае казачныя наратыў і надае героям рысы міфічных герояў дзеля трансляцыі ўніверсальных каштоўнасцей ва ўмовах утылітарнай крытыкі. Салавей і Сарока выступаюць як героі, набліжаныя да антрапаморфных жывёл (у першым выпадку – толькі па сутнасці таленту). Герой першай аповесці мае наступныя рысы архетыпа трык-

стара: 1) падрабляе гукі людзей і жывёл; 2) знаходзіцца паміж сялянствам і панствам; 3) падманвае прадстаўнікоў вышэйшага са слоўя дзеля помсты за простых людзей; 4) пасля знішчэння панскага маёнтку застаецца ў паўстанцаў і шкодзіць уладзе. Сарока больш адпавядае класічнаму разуменню трыкстара: 1) герайна хітрая, заўсёды здольная на абман і трансфармацыю; 2) птушка – медыятар усіх чутак і плётак у наваколлі, з'яўляецца часткай тэатральнай пастановы; 3) дэманструе блізкасць да смежавай культуры ў разуменні М. М. Бахціна. Еднасць тэатральнай тэмы і казачных элементаў у абедзвюх аповесцях-казках спрыяе разуменню сканструяванасці навакольнай рэчаіснасці і ёсць спробай аднавіць нацыянальны культурны код, які заснаваны на традыцыйных каштоўнасцях.

ЛІТАРАТУРА

1. *Максімовіч, В. А.* Ранняя творчасць Змітрака Бядулі : сувязь з эстэтыкай сімвалізму і імпрэсіянізму / В. А. Максімовіч // *Беларуская літаратура першай трэці XX стагоддзя : вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей ВУНУ* / В. А. Максімовіч. – Мінск, 2006. – С. 208–233.
2. *Навуменка, І. Я.* Змітрок Бядуля / І. Я. Навуменка. – Мінск : Навука і тэхніка, 1995. – 144 с.
3. *Бутырчык, Г. М.* Аповесць-казка Змітрака Бядулі «Сярэбраная табакерка»: нацыянальны культурны код, сусветны кантэкст / Г. М. Бутырчык // *Романо-германские литературы : традиции и современность : сб. науч. ст. / Беларус. гос. ун-т ; редкол. : Н. М. Шахназарян (отв. ред.) [Г. В. Синило и др.].* – Минск : Изд. центр БГУ, 2023. – С. 224–232.
4. *Шаладонаў, І. М.* Аповесць-казка «Сярэбраная табакерка» Змітрака Бядулі як жанравы вырыянт у пошуку культурнага коду нацыі / І. М. Шаладонаў // *Роднае слова.* – 2019. – № 8. – С. 7–9.
5. *Шымановіч, В. М.* Змітрок Бядуля і праблемы развіцця беларускай тэатральнай культуры : аўтарэф. ... канд. мастацтвазнаўства : 17.00.01 / Шымановіч Валянціна Міхайлаўна; АН Беларусі, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ім. К. Крапівы. – Мінск : 1994. – 23 с.
6. *Кульбянкова, І. М.* Змітрок Бядуля і беларускі мадэрнізм першай трэці XX стагоддзя : аўтарэф. ... канд. філал. навук : 10.01.01 / Кульбянкова Іна Мікалаеўна; Магілёўск. дзярж. ун-т ім. А. А. Куляшова. – Брэст, 2001. – 20 с.
7. *Мельнікава, З. П.* Станаўленне беларускага гісторыка-функцыянальнага літаратуразнаўства і творчасць Змітрака Бядулі 20–30-х гадоў : аўтарэф. ... д-ра філал. навук : 10.01.01 ; 10.01.08 / Мельнікава Зоя Пятроўна; Нац. акад. навук Беларусі. Ін-т літ. імя Я. Купалы. – Мінск : 2004. – 43 с.
8. *Зуборев, Л. І.* Змітрок Бядуля – беларускі еврей: літаратурна-навуковы агляд // Л. І. Зуборев. – Мінск : Книгосбор, 2006. – 150 с.
9. *Radin, P.* The Trickster : A Study in American Indian Mythology (with commentaries by C. G. Yung and Karl Kerqny) / P. Radin. – New York : Philosophical Library, 1956. – 211 p.
10. *Юнг, К. Г.* Душа и миф : шесть архетипов // К. Г. Юнг ; пер. с англ. В. В. Науманова. – К. : Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. – 384 с.
11. *Babcock-Abrahams, B. A.* Tolerated Margin of Mess : The Trickster and His Tales Reconsidered // *Journal of the Folklore Institute.* – 1975. – Vol. 11. – № 3. – P. 147–186.

REFERENCES

1. *Maksimovich, V. A.* Rannaya tvorchasc' Zmitraka Byaduli : suvyaz' z estetykaj simvalizmu i impresyanizmu / V. A. Maksimovich // *Belaruskaya literatura pershaj treci XX stagoddzia : vucheb. dapam. dlya studentau filal. specyial'nascej VNU* / V. A. Maksimovich. – Minsk, 2006. – S. 208–233.
2. *Navumenka, I. Ya.* Zmitrok Byadulya / I. Ya. Navumenka. – Minsk : Navuka i tekhnika, 1995. – 144 s.
3. *Butyrchik, G. M.* Apoves'-kazka Zmitraka Byaduli «Syarebranaya tabakerka»: nacyanal'ny kul'turny kod, susvetny kanktekst / G. M. Butyrchik // *Romano-germanskie literatury : tradicii i sovremennost' : sb. nauch. st. / Belarus. gos. un-t ; redkol. : N. M. Shahnazaryan (otv. red.) [G. V. Sinilo i dr.].* – Minsk : Izd. centr BGU, 2023. – S. 224–232.
4. *Shaladonau, I. M.* Apovesc'-kazka «Syarebranaya tabakerka» Zmitraka Byaduli yak zhanravy vyryyant u poshuku kul'turnaga kodu nacyi / I. M. Shaladonau // *Rodnae slova.* – 2019. – № 8. – S. 7–9.
5. *Shymanovich, V. M.* Zmitrok Byadulya i prablemy razviccya belaruskaj teatral'naj kul'tury : autarref. ... kand. mastactvaznaustva : 17.00.01 / Shymanovich Valyancina Mihajlauna; AN Belarusi, In-t mastactvaznaustva, etnagrafii i fal'kloru im. K. Krapivy. – Minsk : 1994. – 23 s.
6. *Kul'byankova, I. M.* Zmitrok Byadulya i belaruski madernizm pershaj treci XX stagoddzia : autarref. ... kand. filal. navuk : 10.01.01 / Kul'byankova Ina Mikalaeuna; Magileus. dzyarzh. un-t im. A. A. Kulyashova. – Brest, 2001. – 20 s.
7. *Mel'nikava, Z. P.* Stanaulenne belaruskaga gistoryka-funkcyanal'naga literaturaznaustva i tvorchasc' Zmitraka Byaduli 20–30-h gadou : autarref. ... d-ra filal. navuk : 10.01.01 ; 10.01.08 / Mel'nikava Zoya Pyatrouna; Nac. akad. navuk Belarusi. In-t lit. imya Ya. Kupaly. – Minsk : 2004. – 43 s.
8. *Zuborev, L. I.* Zmitrok Byadulya – belarusskij evrej: literaturovedcheskij ocherk // L. I. Zuborev. – Minsk : Knigosbor, 2006. – 150 s.
9. *Radin, P.* The Trickster : A Study in American Indian Mythology (with commentaries by C. G. Yung and Karl Kerqny) / P. Radin. – New York : Philosophical Library, 1956. – 211 p.
10. *Yung, K. G.* Dusha i mif : shest' arhetipov // K. G. Yung ; per. s angl. V. V. Naukmanova. – K. : Gosudarstvennaya biblioteka Ukrainy dlya yunoshstva, 1996. – 384 s.
11. *Babcock-Abrahams, B. A.* Tolerated Margin of Mess : The Trickster and His Tales Reconsidered // *Journal of the Folklore Institute.* – 1975. – Vol. 11. – № 3. – R. 147–186.

12. *Гаврилов Д. А.* Трикстер. Лицедей в евроазиатском фольклоре / Д. А. Гаврилов. – М. : Социально-политическая мысль, 2006. – 239 с.
 13. *Шамякіна, Т. І.* Мифалогія і беларуская літаратура : нарысы і эсэ / Т. І. Шамякіна. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2008. – 285 с.
 14. *Бядуля, З. Салавей / З. Бядуля // Выбраныя творы / Уклад., прадм., камент. У. Казберука.* – Мінск : Белкнігазбор, 2006. – С. 57–198.
 15. *Локун, В. І.* Птахі з падрэзанымі крыламі. Фрэдэрык Стэндал і Змітрок Бядуля: да праблемы свабоды і чалавека / В. І. Локун // *Полымя.* – 2013. – № 12. – С. 120–127.
 16. *Бахтин, М. М.* Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – 504 с.
 17. *Бядуля, З.* Сярэбраная табакерка / З. Бядуля // *Збор твораў : у 5 т. / З. Бядуля.* – Мінск : Маст. літ., 1989. – Т. 5 : Язэп Крушыскі рэман, кн. 2 ; Сярэбраная табакерка : казка ; Публіцыстычныя артыкулы. – С. 250–383.
12. *Gavrilov D. A.* Trikster. Licedej v evroaziatskom fol'klore / D. A. Gavrilov. – M. : Social'no-politicheskaya mysl', 2006. – 239 s.
 13. *Shamyakina, T. I.* Mifalogiya i belaruskaya litaratura : narysy i ese / T. I. Shamyakina. – Minsk : Mastackaya litaratura, 2008. – 285 s.
 14. *Byadulya, Z. Salavej / Z. Byadulya // Vybranyya tvory / Uklad., pradm., kament. U. Kazberuka.* – Minsk : Belknigazbor, 2006. – S. 57–198.
 15. *Lokun, V. I.* Ptahi z padrezanymi krylami. Frederyk Stendal' i Zmitrok Byadulya: da prablemy svabody i chalaveka / V. I. Lokun // *Polymya.* – 2013. – № 12. – S. 120–127.
 16. *Bahtin, M. M.* Voprosy literatury i estetiki. Issledovaniya raznyh let / M. M. Bahtin. – M. : Hudozhestvennaya literatura, 1975. – 504 s.
 17. *Byadulya, Z.* Syarebranaya tabakerka / Z. Byadulya // *Zbor tvoraü : u 5 t. / Z. Byadulya.* – Minsk : Mast. lit., 1989. – T. 5 : Yazep Krushyski raman, kn. 2 ; Syarebranaya tabakerka : kazka ; Publicystychnyya artykuly. – S. 250–383.